# Motion

## 1981/82: 2234

**Olof Palme m. fl.**

**Forskning m. m. (prop. 1981/82: 106)**

### 1. Inledning

Det svenska samhället står i dag inför betydande svårigheter. Den ekonomiska utvecklingen inger stark oro. Inom näringslivet har investeringarna minskat de senaste åren. Behovet av förnyelse är stort. Det gäller såväl våra traditionella basnäringar som nya och kunskapsintensiva branscher.

Ny teknik och nya produkter är en viktig förutsättning för att Sverige på längre sikt skall återvinna sin ekonomiska styrka, slå vakt om sitt nationella oberoende och få möjlighet till fortsatt reformverksamhet.

Utveckling av ny teknik har spelat en viktig roll för den ekonomiska tillväxten i vårt land under de senaste decennierna. Det är nu angeläget med förnyade målmedvetna insatser för att långsiktigt bredda och utveckla Sveriges industriella och teknologiska potential. Sådana insatser kommer knappast att kunna ge snabba effekter och bidra till att lösa den akuta krisen. Men de är nödvändiga för att på längre sikt motverka strukturella försämringar i Sveriges industriella konkurrensläge.

En högtstående teknisk forsknings- och utvecklingsverksamhet är en nödvändig bas för en sådan utveckling. Det gäller såväl vid våra högskolor och universitetet och andra offentligt finansierade organ som inom industrin.

En omfattande satsning på teknisk forskning och utveckling ställer krav på forskningsinsatser också inom andra områden. Det gäller grundläggande, kunskapsutvecklande forskning inom naturvetenskaperna och inte minst biovetenskaperna. Det gäller också samhällsvetenskaplig-humanistisk forskning om problemställningar som rör teknikens och den industriella produktionens roll i samhället. En bred kunskapsbas i fråga om teknikens förutsättningar och möjliga effekter kulturellt, socialt, etiskt, ekologiskt osv. är ett viktigt underlag för debatten om målformuleringar i det högteknologiska samhället. En bättre kunskap om det behov nya produkter och ny teknik skall motsvara blir allt viktigare i takt med att svensk industri orienteras mer mot färdigvaror. För att teknisk utveckling skall leda till ekonomisk utveckling krävs vidare utveckling av effektiva system för ekonomi och administration, distribution och marknadsföring osv.

Vårt svenska samhälle står också också inför allvarliga problem av annan art än näringspolitiska och ekonomisk-politiska. Efterkrigstidens omstrukturering och urbanisering har visat sig ha många negativa effekter. Social utslagning, alkohol- och drogmissbruk är några exempel. En ökad

belastning på den yttre miljön och effekter i arbetslivet av strukturförändringar i näringslivet är andra. Cancer och andra miljöbetingade sjukdomar har ökat. Också för att möta dessa och andra problem krävs att ny kunskap tas fram genom forskning inom en rad olika områden, t. ex. samhällsvetenskaplig och humanistisk.

I många andra industriellt högt utvecklade länder görs i dag stora satsningar på forskning och teknik. Det gäller i hög grad Japan men också t. ex. Västtyskland och Frankrike där den nya regeringen kraftigt markerat forskningens betydelse och ökat resurstilldelningen med närmare 30%.

I Sverige utgör forskningssatsningarna totalt 11 – 12 miljarder eller mätt i andel av BNP knappt 2%. Det innebär att vi fortfarande är ett av de länder i världen som satsar mest på forskning i relation till bruttonationalprodukten. Vi har goda förutsättningar att nå framgångar på en rad forskningsområden. Vi har många framstående forskare och forskargrupper både vid våra universitet och högskolor och i mdustrin.

Emellertid finns flera problem som riskerar att hindra att forskningens möjligheter tas till vara på bästa möjliga sätt till gagn för landet.

Rekryteringen till forskarutbildningen är otillräcklig. En uppenbar risk för återväxten av goda forskare inom t. ex. naturvetenskapliga och samhällsvetenskapliga områden föreligger.

Resurstilldelningen till många forskningsinstitutioner har under senare år stagnerat.

Här föreligger olika statistiska och delvis motstridiga uppgifter.

Enligt SCB har volymtillväxten för naturvetenskaplig och teknisk forskning och utveckling vid universitetet och högskolor under åren 1971 – 1979 varit ca 4,2% per år i fasta priser.

Många enskilda forskningsinstitutioner har dock inte upplevt någon reell ökning i resurstilldelning utan tvärtom fått vidkännas en minskning. Enligt Ingenjörsvetenskapsakademiens rapport Kunskap och Konkurrenskraft har en urholkning av resurserna vid framför allt de tekniska högskolorna skett under senare år, som skulle kräva årliga förstärkningar med ca 5% under en femårsperiod för att återställa den situation som rådde i början av 1970-talet.

De statliga anslagen till (all slags) FoU har enligt SCB legat på en relativt sett oförändrad nivå sedan budgetåret 1977/78. Dessutom torde vid den interna resursfördelningsprocessen inom högskolan allt större del av resurserna ha avsetts för olika gemensamma ändamål, som en följd av uppgifter som av statsmakterna lagts på högskolan. Följden har då i många fall blivit att de institutioner som inte fått tillskott från externa organ tilldelats minskade resurser.

Det föreligger således en uppenbar skillnad mellan statistiska uppgifter om de totalt anslagna forskningsresurserna och situationen för de enskilda institutionerna. Underlaget för att bedöma den egentliga forskningsverksamhetens volymutveckling är därför osäkert.

Dessutom framförs ofta den synpunkten att den forskande personalens åligganden av administrativ karaktär ökat under senare år vilket inneburit en faktisk urholkning av de personella resurserna som är tillgängliga för forskning.

Huvuddelen av den tekniska och naturvetenskapliga forskningen och utvecklingsarbetet utförs inom företagssektorn. För år 1979 uppgick kostnaderna för FoU inom denna sektor till knappt 6 miljarder kronor av totalt ca 8,5 miljarder kronor. Efter en tendens till stagnation i FoU-satsningarna i mitten av 1970-talet tycks en viss ökning ha skett under senare år.

Situationen är dock i dag knappast tillfredsställande då bl. a. det höga ränteläget motverkar investeringar i långsiktig teknikutveckling. Akuta ekonomiska problem leder också ofta till nedskärningar i forskningsverksamheten. Undersökningar bland tekniker (Civilingenjörsförbundet, Ny teknik) tyder på att innovationsklimatet i många företag är dåligt med ett bristande intresse för nya ideer.

Det bör också framhållas att sättet att mäta forskningssatsningarna som andel av BNP är vanskligt. Med en svag utveckling av BNP kan forskningens utveckling som andel av BNP te sig positiv utan att så är fallet realt sett.

Det är mot denna bakgrund uppenbart att en förstärkning av den svenska forskningsverksamheten är nödvändig. Det gäller både högskoleforskningen och industriforskningen. Den kan inte ske vid ett tillfälle utan måste ha karaktären av stegvisa ökningar under en följd av år. Trots det ansträngda statsfinansiella läget måste insatser för forskning och teknisk utveckling ges ökade resurser. De är viktiga framtidsinvesteringar. För att forskning och teknisk utveckling skall kunna ge ett så positivt bidrag som möjligt till den svenska samhällsutvecklingen krävs insatser som tryggar såväl de personella som de materiella resurserna på längre sikt.

Samtidigt är det självfallet angeläget att den befintliga resursvolymen utnyttjas så effektivt som möjligt.

Det svenska FoU-systemet består organisatoriskt av flera delar: den fasta forskningsorganisationen, dvs. universitet och högskolor, forskningsråd och sektorsorgan samt den privata industrins forskning och utvecklingsarbete. Det kan karakteriseras som ett pluralistiskt system med decentraliserade beslutsfunktioner. Sektoriseringen gör att forskningsfrågornas handläggning splittras såväl i regeringens kansli som i riksdagen.

Det torde råda betydande enighet om behovet av en övergripande forskningspolitik som möjliggör samordning och överblick.

En viktig uppgift för en sammanhållen forskningspolitik är att identifiera forskningsområden som bör ges särskild prioritet vid fördelningen av resurser.

En annan viktig fråga i en övergripande forskningspolitik gäller samspelet mellan industrin och högskolan. Om forskningen vid högskolor och universitet skall verkningsfullt bidra till näringslivets förnyelse måste dess

resultat nyttiggöras så snabbt som möjligt i produktionen eller annan verksamhet.

När det gäller t. ex. läkemedelsindustrin fungerar samspelet mellan industrin och universitets- och högskoleforskning väl. Inom många områden är dock kontakterna mellan industri och högskola otillräckliga.

Det gäller i särskilt hög grad nya och framtidsinriktade branscher i svensk industri. Där krävs koordinerade insatser inom områden som berör olika departement. Ett exempel på ett sådant område är biotekniken. Många bedömare menar att det i Sverige finns en internationellt högtstående forskningsverksamhet och en betydande potential för industriell verksamhet. Här borde regeringen ha ansvar för att ett sammanhållet program genomförs i samarbete med industrin med åtgärder som stimulerar forskning, underlättar nybildning av innovativa småföretag, tillgodoser behovet av utbildad personal osv. Motsvarande gäller t. ex. elektronikområdet.

I helhetsbilden av en politik för forskning och utveckling bör också teknikupphandling ingå som ett viktigt moment. Offentlig upphandling av ny teknik, dvs. genom att stat eller kommuner beställer ny teknik i nära dialog med tillverkande företag är kanske det mest effektiva sättet att stimulera utveckling av ny teknik. Det har spelat en viktig roll för den svenska industrins expansion under efterkrigstiden. Stora möjligheter torde finnas inte minst inom det kommunala området. Sjukvårdsteknik, energiteknik, kommunikationsteknik är några exempel på områden där utveckling av teknik kan både tillfredsställa angelägna inhemska behov och stimulera svensk industris exportmöjligheter.

Det svenska samhället har ett försteg framför många andra länder genom vår väl utbyggda offentliga sektor, våra höga krav i fråga om såväl yttre som inre miljö osv. och som stimulerandet av utveckling av ny teknik. Intresset för trafiksäkerhet har bidragit vill Volvos exportframgångar osv.

Kommunerna har en viktig roll, som såväl upphandlare av tekniska produkter som beställare av forskning inom områden av betydelse för deras verksamhet.

Regeringen bör också ha ett ansvar för att forskning och utveckling utnyttjas till att påverka industrisamhällets utveckling så att den länkas in i för samhälle och människor goda banor. Negativa effekter av ny teknik och nya produktionssystem måste på sikt undvikas eller förebyggas. Det gäller både samhällsstrukturen i stort, vardagslivets sociala villkor och den yttre och inre miljön.

Den mest effektiva vägen att minska påverkan på miljön – som innebär risker för såväl människors hälsa som naturen – är att genom en långsiktig utveckling ta fram nya produkter och ny processteknik som är mera skonsam mot miljön än den nuvarande. Att i efterhand söka påverka miljöproblem i produktionen ger i allmänhet mindre resultat till större kostnad. Motsvarande gäller på andra områden. Graden av långsiktigt förutseende har därför en avgörande betydelse för samhällsutvecklingen.

I dagens komplicerade samhälle möter försöken att överblicka konsekvenser av förändringar speciella problem. Varken den aktuella indelningen i samhällssektorer eller den traditionella i forskningsdiscipliner erbjuder särskilt goda instrument för att förutsäga, följa och analysera inverkan på samhället eller vardagslivet som helhet av de skilda förändringar som bl. a. den tekniska utvecklingen åstadkommer.

En sammanhållen långsiktig forskningspolitik är en viktig förutsättning för att styra användningen av nya forskningsresultat och ny teknik på ett sätt som överensstämmer med övergripande mål för samhällets utveckling.

## 2. Tidigare framförda socialdemokratiska förslag inom forskning och teknisk utveckling

Det socialdemokratiska partiet har sedan 1977 vid upprepade tillfällen fört fram konkreta förslag till åtgärder i syfte att stärka den svenska forskningsverksamheten. Det gäller såväl forskning inom högskolan som mera tillämpad forskning och teknikutveckling inom industrin.

I det följande redovisas ett sammandrag av dessa förslag som förts fram i motioner till riksdagen sedan 1976/77 års riksmöte.

*Forskning inom högskolan*

I avsikt att steg för steg förbättra villkoren för forskningen och forskarutbildningen har vi föreslagit successivt ökade resursförstärkningar som efter en femårsperiod skulle innebära ett tillskott av storleksordningen 1 miljard kronor.

Förstärkningarna skulle gälla

- Ytterligare basresurser till institutionerna. Utöver den fasta basorganisationen bör institutionerna få tillgång till rörliga medel för forskning.
- Resurser till vetenskaplig utrustning. För att uppnå en avskrivningstid på 10 år behövs en förstärkning med 70–80 milj. kr. Upptrappningen bör ske under en begränsad tidsperiod. Nyinvesteringarna bör hållas på en hög nivå.
- Ökat antal tjänster på mellannivå. Inom främst teknisk fakultet saknas i stor utsträckning forskartjänster på mellannivå. Man bör försöka nå en bättre balans mellan antalet professorstjänster och antalet forskartjänster på mellannivå. Ytterligare ca 200 sådana tjänster bör inrättas. Möjligheten att rekrytera lämpliga personer får avgöra under vilken tidsperiod ökningen kan ske.
- Medel för internationella kontakter. För att man skall kunna ta emot utländska gästforskare eller sända forskare utomlands, t. ex. för att bygga upp kompetens inom ett nytt område eller för att ge unga forskare möjligheter att öka sin kompetens har vi föreslagit att läroanstalterna skall få 8 milj. kr./år för nästa budgetår.
- Planeringsramar för forskningsråden. Forskningsråden bör, som nu gäl-

ler för STU, ges planeringsramar (flerårsbemyndiganden) så att de kan ställa garantier för forskningsprojekt under en treårsperiod.

- Ökade medel till forskningsråden. Vi har föreslagit ökade resurser till forskningsråden, framför allt det naturvetenskapliga. Vi har föreslagit en höjning med 5 milj. kr. utöver regeringens förslag för nästa budgetår.
- Humanistiska-samhällsvetenskapliga forskningsrådet föreslogs samtidigt få en höjning med 2 milj. kr. (utöver regeringens förslag) och medicinska forskningsrådet med 3 milj. kr.
- Riksbankens jubileumsfond. Vi har också föreslagit att Riksbankens jubileumsfond skall förstärkas för att förbättra möjligheterna att stödja projekt med stor samhällsrelevans och mångvetenskaplig karaktär.

För att förbättra forskarutbildningen och stimulera rekryteringen till denna har vi föreslagit bl. a.

- utökade handledningsresurser
- fördubbling av antalet utbildningsbidrag för doktorander. Ökningen bör ske under en femårsperiod och främst riktas mot teknik och naturvetenskap där en förbättrad rekrytering är särskilt angelägen. Bidragsnivån bör också höjas.

I en partimotion i januari 1982 föreslog vi resursförstärkningar med ca 40 milj. kr. utöver regeringens förslag fördelat på de olika ändamål som här redovisats.

Vi föreslog också i en motion om Investeringspolitiken betydande ökningar i resurserna till lokaler för forskning och utveckling inom det tekniskt-naturvetenskapliga området. Det gäller ca 35 milj. kr. till upprustning och ombyggnader i äldre lokaler. Dessutom kräver vi att två byggnadsobjekt påbörjas omedelbart (nybyggnad för biologi vid universitetet i Stockholm samt jonosfärobservatoriet i Uppsala). Vidare kräver vi att projekteringsarbetet beträffande ett antal övriga projekt, främst vid de tekniska högskolorna, påskyndas.

*Teknisk utveckling, uppfinnarstöd och teknikupphandling*

För att stimulera utveckling av ny teknik inom industrin har vi bl. a. föreslagit

- utvecklings- och upphandlingsbolag inom energi, miljövård, transportsystem, sjukvårdsteknik samt läkemedelsteknik. De tre förstnämnda har riksdagen fattat beslut om att inrätta.
- Insatser för att främja teknikupphandling inom landstingssektorn.
- Stöd till inhemsk teknikupphandling inom den privata företagssektorn. Inrättande av en särskild delegation i anknytning till industridepartementet för att driva denna verksamhet. Delegationen skulle disponera 20 milj. kr.
- Uppfinnarstöd genom ändrade skatteregler samt utvidgad stipendieverksamhet. Anslagen till stipendier för uppfinnare skulle ökas med i storleksordningen 5 milj. kr. per år.

- Nordisk samverkan i fråga om teknisk forskning och utveckling. Det gäller bl. a. kostsamma försöksanläggningar och vetenskaplig utrustning samt forskning och forskarutbildning inom smärre områden.
- Stöd till löntagarorganisationerna för att initiera forskning.

### 3. Allmänna kommentarer till den forskningspolitiska propositionen

I många avseenden överensstämmer innehållet i den nu framlagda forskningspolitiska propositionen med inriktningen av de förslag som socialdemokraterna tidigare fört fram i riksdagen. Det gäller även beskrivningen av situationen inom högskolan och de problem som är förknippade med forskningen och forskarutbildningen. Den jämförelsevis starka betoningen av teknik och naturvetenskap samtidigt som behovet av forskning inom samhällsvetenskap och humaniora bestämt markeras ansluter också väl till socialdemokratiskt synsätt. Den samlade redovisningen av svensk forskning är i sig av stort värde. Underlagsmaterialet till propositionen vittnar om utmärkta insatser i en rad olika organ och utredningar. Det arbete som uträttas där har i sig inneburit ett viktigt steg på vägen mot en samlad forskningspolitik.

I väsentliga delar ser vi sålunda med tillfredsställelse på den första propositionen om forskningspolitik som regeringen nu lagt fram. Vi vill erinra om att det var den socialdemokratiska regeringen som 1975 uppdrog åt forskningsrådsutredningen att utreda förutsättningarna för en samlad svensk forskningspolitik. Det var ett naturligt steg i en reformpolitik som tidigare gällt utbildningsområdet.

Samtidigt har vi dock på flera punkter invändningar och kritiska kommentarer att göra såväl när det gäller den allmänna inriktningen av propositionen som vissa av de enskilda förslagen.

Forskningspolitiken har i hög grad långsiktig karaktär. De åtgärder som sätts in för att stimulera forskningsverksamhet och forskarutbildning kommer att ha effekt på samhällsutvecklingen först efter lång tid. Vi har inom socialdemokratin bedömt det som önskvärt att sätta in åtgärder utan onödig tidsfördröjning. Genom att våra förslag i riksdagen avslagits i flera år av den borgerliga riksdagsmajoriteten har de möjliga positiva effekterna för t. ex. näringlivets utveckling skjutits flera år på framtiden.

Vi är därför kritiska mot att propositionen inte lagts fram tidigare.

Vi anser dessutom att regeringen av principiella skäl borde ha redovisat sin forskningspolitik vid ett tidigare skede av mandatperioden.

En annan invändning gäller bristen på samordning på regeringsnivå. Det är med beklagande vi konstaterar att det i stället för en sammanhållen forskningspolitisk proposition föreligger flera separata delar där olika departementschefer gör sin egen föredragning. Det hade varit önskvärt med en närmare samverkan mellan departementen. En nationell forskningsplanering kräver självfallet ett nära samarbete över departementsgrän-

serna. Många viktiga problem riskerar att lämnas obeaktade med en uppdelning på det sätt som skett i denna proposition.

Ett exempel är den viktiga frågan om nyttiggörande i industrin av forskningsresultat från högskolan. Det gäller inte minst ett område som livsmedelsforskning där anknytningen till jordbruksnäringarna finns inom jordbruksdepartementet men inte till livsmedelsindustrin som hör till industridepartementets område. Kopplingen mellan miljövårdsforskningen resp. arbetsmiljöforskningen och utvecklingsarbetet inom industrin är ett annat exempel.

Vi vill särskilt peka på att den forskning som bedrivs inom industrin knappast beaktas i propositionen. Den utgör som redovisats inledningsvis, och som också framgår av propositionens faktamaterial, mer än hälften av den svenska forskningsverksamheten. Även om den inte bekostas av offentliga medel måste den finnas med i ett nationellt forskningspolitiskt perspektiv.

Vår tredje invändning av principiell karaktär gäller propositionens övervägande passiva attityd. Många problem berörs och förslag till lösningar från kommittéer, myndigheter etc. redovisas men utan att några ställningstaganden eller klara viljeyttringar görs.

I propositionen sägs i avsnittet om forskningsplanering ”Den övergripande forskningsplaneringen bör således i en rad avseenden innefatta klara viljeyttringar och ställningstaganden. Den skall ge ramar på sådan sikt och med sådan stabilitet att planeringen av forskningsverksamheten på andra nivåer blir meningsfull – – –”

Vi instämmer i detta uttalande. Vi kan dock inte finna att propositionen uppfyller de krav som föredraganden själv ställt.

I en rad viktiga frågor överlåter föredraganden till berörda myndigheter och högskoleenheter att själva dra upp riktlinjer och utforma styrinstrument. Det gäller t. ex. utvärdering av forskning; frågan om hur prioriteringen av forskningsområden skall praktiskt genomföras och samverkan mellan sektorsorgan och högskolan. Många ställningstaganden skjuts på framtiden, som den viktiga frågan om lokalförsörjningen för forskningen som på många håll är ett allvarligt hinder för utvidgad verksamhet och frågan om forskares bisysslor – som aktualiserats av ett fall vid högskolan i Luleå – där en snabb lösning är angelägen för att inte negativa verkningar på sambandet mellan högskola och industri skall uppstå.

## 4. Vissa frågor

*Nordiskt forskningssamarbete*

Vi noterar med tillfredsställelse föredragandens positiva inställning till ett nordiskt samarbete på forskningsområdet.

Det finns enligt vår mening starka skäl för samverkan, t. ex. när det gäller särskilt resurskrävande forskning, dyrbar utrustning eller försöksanläggningar samt forskning och forskarutbildning inom snäva områden.

*Forskningsplaneringen*

De allmänna resonemang som förs om behovet av en samlad forskningsplanering och de krav som bör ställas på en sådan överensstämmer i stora delar med socialdemokratiskt synsätt. Vi vill erinra om att en betydande del av det underlag som förelegat för arbetet med en förbättrad forskningsplanering tagits fram av utredningar som tillsattes av den socialdemokratiska regeringen.

Regering och riksdag utövar i dag sin styrning av forskningsresurserna huvudsakligen dels genom fakultetsanslag och poster inom dessa, dels genom inrättande av tjänster som professor och omprövning av ledigblivna professurer.

I propositionen sägs att fakultetsanslagen torde komma att få allt större betydelse som styrinstrument. Arbetet med att ta fram fakultetsvisa program för forskningen redovisas.

Vi delar uppfattningen att långsiktiga fakultetsprogram fyller en viktig funktion för en förbättrad forskningsplanering. I tidigare riksdagsmotioner har vi föreslagit att sådana program bör tas fram. Vi vill understryka vad som sägs i propositionen om att UHÄ skyndsamt förutsätts fullfölja sitt uppdrag beträffande arbetet med fakultetsprogram.

När det gäller inrättande av tjänst som professor anser föredraganden att tiden nu är mogen att pröva om inrättandet av tjänster som professor skulle kunna ske genom beslut inom högskoleenheterna. Föredraganden aviserar en utredning om formerna för inrättande m. m. av professur. Enligt vår uppfattning bör denna utredning vara förutsättningslös.

Det föreligger f. n. inte något underlag för ett uttalande om ändrade former för inrättande av professur.

Utvärderingen av forskning är ett viktigt inslag i planeringsprocessen. Forskningen prioriteras i en tid då hårda krav på återhållsamhet och neddragningar drabbar många verksamheter i samhället. Då kan också stora krav ställas på kvalitet och effektivitet i forskningsarbetet. Det är också ett väsentligt underlag för att bedöma behovet av ökade insatser eller andra åtgärder för att förbättra villkoren för forskningen.

Vi instämmer i föredragandens positiva syn på den verksamhet med medverkan av utländska forskare som bedrivits, framför allt av NFR. Det är önskvärt att liknande utvärderingar genomförs även av de övriga forskningsråden. Vi delar också föredragandens uppfattning om att ett system för utvärdering avseende högskoleenheternas forskning bör utvecklas. I detta sammanhang är också en utvärdering av arbetet med de nya högskoleutbildningarnas forskningsanknytning, inte minst YTH, väsentlig. Även i fråga om sektoriellt finansierad forskning är det angeläget att utvärderingar görs, som i vissa fall redan inletts.

Vi vill understryka det som sägs i propositionen om vikten av att inför nästa forskningspolitiska proposition en samlad redovisning görs av utvärderingar av forskning som finansieras av forskningsråd, fakultetsanslag eller sektoriellt.

*Prioritering av forskningsområden*

Regeringen väljer att i stort sett följa de förslag till prioriterade områden som angetts av FRN. Vi kan instämma i dessa bedömningar, samtidigt som vi vill understryka att underlaget för urvalet av områden av nödvändighet är osäkert och att prioriteringarna inte får leda till försummande av andra områden.

Det är i hög grad angeläget att – som görs i propositionen – prioritera forskning som är en förutsättning för och konsekvens av den starka nationella satsningen på teknisk utveckling. Det innebär både naturvetenskaplig forskning och samhällsvetenskapligt och humanistiskt inriktad forskning om tekniksamhällets utveckling. Vi finner det dock anmärkningsvärt att regeringen endast förutsätter en stark nationell satsning på teknisk utveckling utan att komma med några egentliga förslag om en sådan. Det borde vara en viktig del i en samlad nationell forskningspolitik.

Vi vill också peka på att om en satsning på teknisk utveckling skall leda vidare till en ekonomisk utveckling krävs även ökad kunskap om ekonomisk administration, distribution och marknadsföring. Vi instämmer vidare i bedömningen att forskningsinsatser beträffande arbetslivets villkor i vid mening är en viktig del av forskning om tekniksamhällets utveckling. I det sammanhanget vill vi också framhålla betydelsen av området yrkespedagogik.

Vi delar uppfattningen att forskning om den offentliga sektorn bör tillhöra den högst prioriterade gruppen. Den betydelse denna sektor kan förutses få i framtiden ställer stora krav på ökade kunskaper.

När det gäller forskning angående tekniksamhällets utveckling vill vi vidare peka på den verksamhet som bedrivs inom temaforskningen i Linköping och sekretariatet för framtidsstudier.

Genom ett tvärdisciplinärt angreppssätt har man där goda möjligheter att belysa samhälleliga problemkomplex. Exempel på sådana som bör bli föremål för särskilda studier är alkoholism och drogmissbruk samt datoriseringens samhällseffekter.

När det gäller forskning inom social- och hälsovårdsområdet anger föredraganden som särskilt angelägna områden forskning om missbruksfrågor, hälso- och sjukvårdsforskning, forskning inom primärvården och om socialtjänsten samt barn- och familjepolitisk forskning.

Vi delar dessa bedömningar. Det barn- och familjepolitiska området är ett område där forskningen är eftersatt. Det är angeläget att vi får bättre kunskap om hur samhällets omvandling har påverkat förhållandena mellan barn och vuxna, kvinnor och män samt mellan familjen/hushållet och dess omvärld.

Vi vill vidare erinra om att planeringen av forskning inom social- och hälsovårdsområdet måste relateras till den planering som sker inom socialtjänsten och hälso- och sjukvården. Dessa verksamheter förutsätts i framtiden få en starkt hälsopolitisk inriktning. I det övergripande folkhäl-

soarbetet har staten ett ansvar för att genom sina forskningsinsatser stödja primärkommunerna och landstingen med ett bättre kunskapsunderlag.

I enlighet med de vårdpolitiska målsättningarna blir forskningen inom omvårdnadsområdet av stor betydelse.

Enligt vår uppfattning bör epidemiologisk och miljömedicinsk forskning tillmätas större vikt än vad som görs i propositionen. En förbättrad kunskap om samband mellan sjukdomar och olika faktorer i vår omgivning är utomordentligt angelägen, inte minst mot bakgrund av ökningen av t.ex. cancersjukdomar. Det är viktigt att följa och analysera miljöförhållandena i hem, arbetsliv och omgivning liksom levnadsförhållandena i stort och bedöma hur de påverkar vår hälsa.

I fråga om övriga prioriterade områden, dvs. markens ekologi samt allmänna insatser inom det samhällsvetenskapliga humanistiska området, delar vi föredragandens bedömningar.

När det gäller humanistisk forskning redovisas i propositionen planer på s.k. områdesstudier som syftar till att förbättra vår kunskap om länder i Asien, Afrika och Latinamerika. Vi vill i det sammanhanget även peka på behovet av bättre kunskap om Öststaterna.

Också i fråga om den andra prioritetsgruppen med forskning om kulturfrågor, forskning på livsmedelsområdet samt jämställdhetsforskning biträder vi föredragandens uppfattning. Vi noterar också med tillfredsställelse att föredraganden tagit upp ett särskilt avsnitt om den kooperativa forskningen och vi förutsätter att den aviserade propositionen innehåller ytterligare förslag i enlighet med riksdagens tidigare beslut om uppbyggnad av forskning inom detta område.

Regeringen har i propositionen angett ett antal områden som skall prioriteras men det är svårt att se hur dessa förslag egentligen skall materialiseras. Här krävs klarare riktlinjer från regeringens sida som underlag för myndigheters och högskoleenheters planering.

Detta gäller inte minst området hälsa och social välfärd där en fast forskningstradition och en klar arbetsfördelning mellan planeringsansvariga organ saknas. Särskilda svårigheter föreligger för de forskningsområden som har att repliera på grundutbildning inom den kommunala högskolan.

*Regional forskning och utveckling*

Det finns i dag i många av landets regioner ett stort intresse för att angripa regionens problem med forskning. Det gäller särskilt de regioner där grundläggande högskoleutbildning byggts upp utanför universitetsorterna. Lärare med forskningskompetens vid de nya högskoleenheterna har engagerat sig i regionala problem i kontakt med företag, myndigheter och organisationer inom regionen. En rad organ, stiftelser, råd och centra för forskning och utveckling har växt fram i samverkan mellan offentliga organ och näringsliv.

Vi anser i likhet med föredraganden att det är en glädjande utveckling.

Den ger uttryck för ett starkt regionalpolitiskt engagemang och ett intresse för forskning som förtjänar all uppmuntran från samhällets sida.

Särskilt viktigt är att kontakter etableras med forskningsverksamhet på andra håll i landet som är av betydelse för regionala problem. Det gäller inte minst problem inom regionens företag där kontakter med t. ex. de tekniska högskolorna kan leda vidare till utveckling av ny teknik eller nya produkter som kan innebära stimulans för produktion och sysselsättning i regionen.

Enligt vår uppfattning bör regionstyrelserna kunna spela en roll för att ta initiativ till projekt av betydelse för regionens näringsliv.

Vi ser positivt på förslaget i propositionen om ett regionalpolitiskt centrum vid universitetet i Umeå. Vi finner dock beskrivningen av dess inriktning något oklar.

Vi har i andra sammanhang fört fram konkreta förslag för att stärka forskningen inom vissa regioner.

Vi har i en motion om Värmland (i januari 1982) pekat på forskningens möjligheter att stimulera utvecklingen i länet. Vi har bl. a. krävt att Värmlands forskningsråd skall tilldelas 5 milj. kr.

I vår motion om regionalpolitiken föreslår vi vidare att en särskild forskningsnämnd bör inrättas i Norrbotten. Dess uppgift bör vara att driva tvärvetenskapliga projekt som kan gynna den regionala utvecklingen.

*Forskningssamverkan*

Propositionens behandling av forskningssamverkanskommitténs förslag innebär att föredraganden i väsentliga delar ansluter sig till kommitténs allmänna värderingar och synsätt. När det gäller förslag till konkreta åtgärder präglas propositionen däremot av en påtaglig återhållsamhet.

Också vi socialdemokrater kan i långa stycken ansluta oss till den syn på högskolans ställning i FoU-organisationen och samverkan som uttrycks i propositionen. Vi menar dock att frågor som gäller samverkan med industrin borde ha ägnats större utrymme. Samverkan mellan industrin och högskolan är av utomordentligt stor betydelse mot den bakgrund av de resonemang om behov av förnyelse i näringslivet som vi inledningsvis fört. Vi anser också att fler konkreta förslag till åtgärder hade varit önskvärda.

En forskningspolitiskt viktig fråga gäller planering och finansiering av den långsiktiga teori- och metodutvecklingen inom områden av betydelse för den sektoriella och industriella forskningen. Vi delar föredragandens bedömning att det är angeläget att högskolan i stor utsträckning medverkar i denna långsiktiga kompetensuppbyggnad. Det innebär som vi framhöll i vår forskningspolitiska motion till 1979/80 års riksmöte att resurser måste tillföras högskolan från sektorsorganen.

Vi kan helt ansluta oss till föredragandens uppfattning att ansvaret för planering och finansiering av den *långsiktiga kompetensuppbyggnaden för sektoriella ändamål* måste åvila berörda sektorsorgan. Detta innebär enligt

vår uppfattning ett uttalat krav på sektorsorganen att inom ramen för sina samlade FoU-resurser avdela medel till långsiktig kompetensuppbyggnad inom områden av betydelse för den mer kortsiktigt inriktade FoU-verksamhet man bedriver för att stödja eller utveckla verksamheten inom ansvarsområdet.

I propositionen skisseras en planeringsmodell som syftar till att säkerställa att den erforderliga teori- och metodutvecklingen för sektoriella ändamål verkligen kommer till stånd och att planeringen för denna samordnas med planeringen för den fortsatta utbyggnaden av högskolans basorganisation. Då den föreslagna modellen i realiteten innebär en skyldighet för berörda myndigheter att för regeringen redovisa sina åtaganden och planer i fråga om den långsiktiga kompetensuppbyggnaden bör den kunna accepteras. Den förutsätter emellertid en kraftfull och effektiv samordning av FoU-frågorna inom regeringskansliet, som är väsentligt mer långtgående än vad den nu föreliggande propositionen ger uttryck för. Den förutsätter också, för att de uppställda ambitionerna skall kunna förverkligas, att resurser som nu disponeras av sektorsorganen för mer omedelbart verksamhetsanknuten FoU förs över till långsiktig kompetensuppbyggnad som bedrivs inom högskoleorganisationen. Detta kräver aktiva åtgärder från regeringen.

I propositionen berörs frågan om institutionsindelningen. Föredraganden ansluter sig till FOSAM:s uppfattning att en liten institution kan ha svårigheter att ta på sig externa uppdrag. En uppdelning av högskolans verksamhet i många små institutioner försvårar också möjligheterna till samverkan över ämnesgränserna.

De administrativa kostnaderna blir sannolikt också högre med många små enheter. Föredraganden konstaterar att det ankommer på högskolestyrelserna att besluta om indelning i arbetsenheter och utgår från att de i sin planering kommer att uppmärksamma denna fråga. Vi vill understryka detta och även peka på att den administrativa belastningen på forskare och lärare minskar vid en rationell institutionsindelning samtidigt som t. ex. olika slag av service förbättras.

Ett annat uppmärksammat förslag i FOSAM:s betänkande avser möjligheten att bedriva en viss del av högskolans forskningssamverkan inom ramen för mer eller mindre fristående inrättningar, s. k. *särorganisationer*. Föredraganden intar därvid en utomordentligt restriktiv ställning när det gäller att föra över en del av högskolans forskningssamverkan till ett självständigt rättssubjekt i form av en stiftelse.

Vi anser, i likhet med kommittén, att möjligheten att inrätta särorganisationer i form av stiftelser kan spela en viktig roll för att främja utvidgad samverkan med näringslivet.

*Regler för bisysslor* är en väsentlig fråga när det gäller högskoleanställdas kontakter med näringslivet. Ett aktuellt fall vid högskolan i Luleå talar för att gällande avtal och lagstiftning vid en strikt tillämpning skulle mot-

verka strävandena att öka högskolans insatser för industriell utveckling. En anpassning av reglerna för högskoleforskarnas bisysslor, som tar hänsyn till högskolans och forskarnas möjligheter att aktivt medverka vid nyföretagande och industriell utveckling, är mycket angelägen. Förslag med denna innebörd bör föreläggas riksdagen inom en snar framtid.

Vi vill också beröra *regionstyrelsernas* roll i samverkan med näringslivet. På många håll i landet har inletts olika samverkansprojekt mellan regionens näringsliv, organisationer, myndigheter osv. och högskola. Intresset för att angripa regionala problem med forskning är stort. Enligt vår uppfattning bör regionstyrelserna kunna spela en viktig roll för att ta initiativ till sådana utvecklingsprojekt som har betydelse för regionens näringsliv. Denna roll ligger i linje med deras ansvar för att utveckla forskningsanknytningen av grundutbildning som saknar sådan.

Systemet med adjungerade professorer har bedömts som en tillfredsställande form för kompetensutbyte mellan högskolan och företagen. Vi delar denna uppfattning och tillstyrker regeringens förslag i detta fall. Det gäller också möjligheten till det omvända förfarandet, nämligen att högskoleforskare kan deltidstjänstgöra vid företag och myndigheter.

Vi vill dock framhålla att systemet med *adjungerade professorer* borde kunna utvidgas till att gälla inte bara professorskategorin utan även andra forskare. Vi föreslår därför att systemet byggs ut så att man kan tala om adjungerade forskare, dvs. att det används för alla kategorier forskare som har erforderlig kompetens. Det är också angeläget att de adjungerade forskarna kommer från olika sektorer inom industrin, från offentlig förvaltning, organisationer etc. Syftet måste vara att vidga högskoleforskningens kontaktmönster och tillföra kompetens som saknas inom högskolan.

Försöksverksamheten med *kontaktforskare* har av utvärderingen att döma fungerat väl och bör också enligt vår mening permanentas. Det är angeläget att inte låta bara företag utan också organisationer, inte minst löntagarorganisationerna, få möjlighet att på detta sätt låna forskarkompetens för viss tid.

För försöksverksamheten med kontaktforskare har 3 milj. kr. anslagits. Regeringen föreslår nu för en permanent verksamhet en neddragning till 1,3 milj. kr. Vi anser att resurserna i stället bör ökas så att verksamheten kan spridas över hela landet och inte bara till de regioner där försök nu skett. Med tanke på den betydelse kontaktforskarverksamheten har för att stimulera särskilt mindre företag och med hänsyn till att vissa samarbetspartners har små möjligheter att bidra med egna medel för kostnader förknippade med denna verksamhet anser vi att 5 milj. kr. bör anslås, dvs. 3,7 milj. kr. utöver regeringens förslag.

*Lokaler*

För många högskolor är brist på ändamålsenliga lokaler ett svårt problem som ibland blir ett hinder för forskningens expansion. Det gäller i

särskilt hög grad externfinansierad forskning som utvecklas i propositionen. Vid den lokalplanering som sker på regeringsnivå tas i dag ingen hänsyn till behovet av lokaler för forskning som finansieras externt.

Även när det gäller forskning som finansieras över fakultetsanslaget är lokalbristen besvärande. Planeringen av den egentliga forskningsverksamheten sker utan närmare samordning med lokalplaneringen. Medel för lokalkostnader anvisas under ett särskilt förslagsanslag och har inte något direkt samband med forskningsplaneringen.

Därtill kommer att det system som nu tillämpas för lokalförsörjning ofta upplevs som alltför krångligt och tidsödande.

Vi anser det angeläget att lokalförsörjningen för forskningen snarast får en tillfredsställande lösning. Det är i vissa fall en förutsättning för att de resurser som anvisas till forskning skall kunna utnyttjas optimalt. De åtgärder som föredraganden hänvisar till torde knappast kunna få tillräckliga effekter. Högskolan bör få resursramar för lokaler som en integrerad del av forskningsramarna och vidare bör högskolan ges större handlingsutrymme inom den totala resursramen för forskning.

Frågan om forskningens lokalbehov bör också ses mot bakgrund av behovet att stimulera byggnadsverksamheten i landet, såväl genom nybyggnader som genom effektivitetshöjande ombyggnader och planmässiga underhållsarbeten.

Vi har i en motion om investeringspolitiken i januari 1982 föreslagit investeringar på en rad olika områden för att stimulera produktion och sysselsättning inom byggsektorn. Där ingår lokaler för forskning och utveckling som en viktig del. Vi har föreslagit att två projekt som är färdiga för byggstart skall påbörjas. Det gäller nybyggnad för biologi vid Stockholms universitet samt jonosfärobservatoriet i Uppsala. Därutöver har vi nämnt ett antal projekt, framför allt vid de tekniska högskolorna där projektarbetet bör påskyndas. Vi har också föreslagit att ytterligare 35 milj. kr. skall anslås för reparation och ombyggnad i befintliga lokaler (s. k. Diverse objekt). Det är angeläget för att snabbt möjliggöra ett ändamålsenligt utnyttjande av många äldre högskolelokaler. Det medför samtidigt att man undviker de ökade användningskostnader som är förknippade med nya lokaler. Totalt innebär våra förslag en investeringseffekt på ca 400 milj. kr.

Regeringen har i direktiv till berörda myndigheter angett att investeringsramen för lokaler inom utbildningsdepartementets område, inkl. kultursektorn, skall minskas till ca 150 milj. kr. under 1980-talet. Vi anser en sådan neddragning oacceptabel, mot såväl bakgrund av lokalsituationen inom högskolan som behovet av att stimulera byggsektorns verksamhet. Under den tidigare socialdemokratiska regeringen på 1970-talet låg investeringsnivån på det dubbla i fasta priser.

Enligt vår mening bör planeringen av lokalförsörjningen samordnas med planeringen av forskning (och utbildning). Lokalplaneringen måste också

överensstämma med de prioriteringar som görs i fråga om forskningens inriktning. Beslut om ändrad inriktning eller utvidgning av forskningsverksamheten måste följas upp med åtgärder för att trygga lokalförsörjningen. Ett sätt att komma åt nuvarande problem kan möjligen vara att ange årskostnad/användningskostnad för lokaler på motsvarande sätt som för verksamheten. Inom denna totalram bör högskolan ges stor frihet att i samråd med byggnadsstyrelsen planera och genomföra förändringar. Vårt tidigare förslag till uppräkning av kostnadsramen Diverse objekt bör vidare kunna kombineras med utökade bemyndiganden för myndigheterna att själva besluta om forskningslokaler.

För att åstadkomma en smidigare hantering av lokalfrågorna bör vidare högskolorna få större möjligheter att ta initiativ i fråga om t. ex. förhyrning av lokaler. Ett friare sätt att disponera medel för lokaler torde främja ett mera rationellt utnyttjande av lokalerna. För detta krävs en annorlunda anslagskonstruktion än f. n.

Vi menar slutligen med hänvisning till investeringspolitiken att en bättre beredskap bör finnas att med kort varsel påbörja byggnadsarbeten när det av sysselsättningsmässiga eller andra skäl är motiverat. Det kan gälla såväl nybyggnad som reparation och ombyggnad i befintliga lokaler. Projektreserven bör förstärkas och även inriktas mot mindre ombyggnader.

Regeringen bör ges i uppdrag att med dessa allmänna riktlinjer utforma ett förslag till nytt system för försörjning av lokaler inom högskolan.

*Dyrbar vetenskaplig utrustning*

Behovet av förnyelse i den vetenskapliga utrustningen är en viktig fråga i svensk forskningspolitik. Svenska forskningsinstitutioner är betydligt sämre utrustade än motsvarande i t. ex. USA och Frankrike. För att uppfylla rimliga krav på avskrivningstid krävs successiva förstärkningar under en följd av år. Innan betydande resurstillskott för utrustningsändamål görs är det dock angeläget med en diskussion och genomtänkt plan för hur forskningen skall profileras på olika högskoleorter.

Dyrbar utrustning kan inte dubbleras på flera orter. Möjligheter till samverkan med andra forskningsutförande organ måste tas till vara. Ett utökat internationellt samarbete, inte minst nordiskt, bör också genomföras.

Vi anser det angeläget med en stegvis ökning av medel till dyrbar utrustning. Fördelningen av dessa medel bör styras av en medveten profileringspolitik.

*Forskningsråden*

Forskningsrådens verksamhet är av stor vikt för den svenska grundforskningen. De utgör ett viktigt medel för att på längre sikt förnya forskningen genom att bygga upp kompetens inom nya områden. Rådens uppgifter är av långsiktig karaktär och underlättas av långsiktiga ekonomiska

ramar. Vi har i socialdemokratiska motioner vid upprepade tillfällen fört fram kravet om fleråriga medelsramar för forskningsråden och noterar nu med tillfredsställelse propositionens förslag i detta avseende.

Forskningsrådens planering försvåras i dag av att högskolorna för personal som avlönas från rådens anslag inte har tillgång till de s. k. *täckningsanslagen* som gäller för anställda inom högskolans basorganisation. Fördelningen av rådsmedel måste i dag ske utifrån osäkra antaganden om lönekostnadsutvecklingen. Vi anser inte några övertygande skäl föreligga för att i detta avseende ha en annorlunda konstruktion för forskningsråden än för högskolan i övrigt.

Det är av tekniska orsaker inte möjligt att besluta om en sådan övergång redan för budgetåret 1982/83.

Emellertid är det enligt vår mening angeläget att regeringen vidtar de åtgärder som krävs för att göra det möjligt att från budgetåret 1983/84 gå över till systemet med täckningsanslag för forskningsområden.

I propositionen förordas en *begränsning i förordnandetiden för huvudsekreterare* till sex år på samma sätt som nu gäller för rådsledamöter.

Det finns goda skäl för en rörlighet när det gäller ledamöter i forskningsråden. Därigenom torde möjligheterna förbättras att förutsättningslöst ompröva forskningens inriktning mot nya områden. Däremot ställer vi oss frågande till den föreslagna begränsningen i förordnandetid för huvudsekreterare. Det är angeläget att råden har högt kompetenta huvudsekreterare. För denna post är krav på kontinuitet viktigt. Möjligheterna till rekrytering riskerar att försämras genom en kategorisk begränsning av förordnandetiden. Vi anser inte att det med det nu redovisade underlaget finns anledning att ändra förordningen med instruktioner för forskningsråden beträffande förordnandetiden för huvudsekreterare. Propositionens förslag i detta avseende bör nu avslås.

I propositionen föreslås vidare en begränsning av *forskningsrådens rätt att inrätta högre tjänster*.

F. n. kan vid forskningsråden finnas inrättade såväl extra ordinarie tjänst som professor, utan tidsbegränsning, som extra ordinarie tjänst som forskare med tidsbegränsat förordnande på upp till sex år. I propositionen föreslås nu att inrättande av inte tidsbegränsade tjänster vid forskningsråd endast bör förekomma när särskilt starka skäl talar härför. Enligt vår mening finns det i för sig skäl för att i större utsträckning än f. n. tillämpa tidsbegränsade förordnanden på forskartjänster i syfte att uppnå en bättre rörlighet. Det gäller inte bara forskningsrådsorganisationen. Vi anser dock att konsekvenserna av en sådan förändring som nu föreslås i propositionen är otillfredsställande belysta. Bl. a. kan svårigheter uppstå att behålla kompetenta forskare inom landet. Propositionens förslag bör därför nu avslås.

Med den betydelse forskningsråden spelar för förnyelsen inom forskningen och den långsiktiga kompetensuppbyggnaden är det särskilt väsent-

ligt att råden ges möjlighet att stödja yngre forskare. Vi ser med tillfredsställelse på de initiativ som tagits till s. k. postdoktorala stipendier. Propositionens förslag om att råden skall få inrätta doktorandtjänster är ett steg i rätt riktning. Vi anser dock att det finns anledning att forskningsråden får medel härför utöver regeringens förslag. Råden pekar i sina anslagsframställningar för 1982/83 på att de under en följd av år upplevt en stagnerande eller minskande resursutveckling. Vi har för budgetåret 1982/83 tidigare krävt en förstärkning av rådens anslag med 10 milj. kr. i förhållande till förslaget i budgetpropositionen. Vi anser att råden bör tilldelas en ytterligare förstärkning i reala termer för budgetåret 1983/84.

Därvid bör särskilt sådan forskning som är av betydelse för eller en konsekvens av satsningen på teknisk utveckling prioriteras. Det gäller såväl grundläggande naturvetenskap och teknisk forskning som biovetenskap. Även samhällsvetenskap och humaniora bör ges ökat stöd. Inomvetenskapliga bedömningar bör självfallet göras på sedvanligt sätt.

*Forskningsinformation*

Vi ser med tillfredsställelse att föredraganden lägger stor vikt vid information om forskning och forskningsresultat. Vi har inga invändningar mot de förslag som läggs fram. Vi anser dock att information om och överföring av forskningsresultat till näringslivet kunde ha ägnats ett större utrymme i propositionen.

I fråga om forskningsstatistik vill vi anknyta till de resonemang som förs i motionens inledning om skillnaden mellan totalt fördelade anslag och tilldelningen till enskilda forskningsinstitutioner. Det är för politiska beslutsfattare angeläget att få ett underlag som bättre belyser resursutvecklingen för den egentliga forskningsverksamheten. Det vore önskvärt att statistiska uppgifter som utgår från mottagandet av forskningsmedel snarare än utdelandet finns tillgängliga. Då detta synes vara en fråga med anknytning till högskolans administration torde det kunna hänskjutas till uppföljningskommittén. Denna kommitté har bl. a. i uppdrag att behandla högskolans administration och söka finna förenklingar. Detta bör ges regeringen till känna.

*Forskarutbildning*

Vi delar föredragandens uppfattning om betydelsen av en väl fungerande och kvalitativt högtstående forskarutbildning. Vi instämmer i allt väsentligt i de resonemang som förs i propositionen.

När det gäller dimensioneringen av forskarutbildningen vill vi stryka under betydelsen av att UHÄ noga följer utvecklingen. Vi vill särskilt peka på den sociala snedrekrytering som fortfarande råder.

Emellertid har vi en från föredraganden avvikande uppfattning när det gäller *omdömen om doktorsavhandlingar*. F. n. tillämpas en ordning som innebär att avhandlingen endast ges betyget underkänd eller godkänd. I

propositionen tillstyrks Andrénska kommitténs förslag att fakultetsopponent och betygsnämnd i ett protokoll skall redovisa omdömen om doktorsavhandlingen.

Vi anser att en sådan ändring medför en betydande risk för att studietiden till doktorsexamen förlängs ytterligare. Enligt vår uppfattning är den kvalitativa prövning som sker vid ansökan om docentkompetens – i allmänhet några år efter avlagd doktorsexamen – tillräcklig.

Vi finner således inte anledning att ändra det nu gällande systemet.

## Studiefinansieringen inom forskarutbildningen

Vi ser med tillfredsställelse den uppmärksamhet som föredraganden ägnar problemen med rekrytering till forskarutbildningen. För att främja denna rekrytering är en förändring av studiefinansieringen inom forskarutbildningen nödvändig. Vi har tidigare i motioner till riksdagen krävt förbättrade ekonomiska villkor för de forskarstuderande genom en höjning av utbildningsbidragen. Vi har också krävt en ökning av antalet utbildningsbidrag.

Vi anser att det nya system för studiefinansiering som föreslås är väl förenligt med de förslag vi tidigare framfört. I allt väsentligt ansluter vi oss till det förslag som läggs fram i propositionen.

I ett par avseenden har vi dock en från föredraganden något avvikande uppfattning.

Föredraganden betonar behovet av varierande lösningar för att tillgodose behov inom olika delar av högskolan. I propositionen redovisas också assistent- och amanuenstjänstsystemet som bl. a. inom teknisk och medicinsk fakultet i dag spelar en viktig roll i högskolans tjänsteorganisation. Föredraganden anför att en reform inte får innebära att de funktioner dagens assistent- och amanuenstjänster fyller raseras. Vi instämmer helt i dessa bedömningar.

Emellertid finns en risk för att det föreslagna systemet faktiskt innebär svårigheter att fylla de funktioner som dagens system erbjuder, framför allt vid teknisk fakultet. Vi anser därför att man inom teknisk fakultet bör få möjlighet att behålla det nuvarande systemet med assistenttjänster. UHÄ bör ges i uppdrag att redovisa system med en sådan särlösning så att beslut härom kan fattas innan omvandlingen av assistenttjänstsystemet inleds 1983. Höjningen av utbildningsbidragen bör genomföras på samma sätt som vid övriga delar av högskolan.

Vi anser vidare att de sociala trygghetsfrågorna vid arbetslöshet, sjukdom, föräldraledighet etc. är otillfredsställande lösta med det föreslagna systemet som i huvudsak innebär en kombination av utbildningsbidrag och begränsad deltidstjänst. En översyn härav bör ske. Därvid bör möjligheten prövas att ta bort kopplingen med AMU-bidragen när det gäller samordningen med den allmänna försäkringen och i stället behandla utbildningsbidragen som inkomst av tjänst. Möjligen bör man av praktiskt-administrati-

va skäl ha kvar rätten att behålla utbildningsbidraget vid sjukdom under viss tid.

Vi menar i likhet med föredraganden att det är önskvärt med en stegvis utbyggnad av resurserna för forskarutbildning. Det kan ifrågasättas om de i propositionen angivna förstärkningarna verkligen innebär resurstillskott för forskarutbildningen. I själva verket tycks omläggningen av systemet innebära att reformen är statsfinansiellt neutral. Vi anser att det finns skäl att realt tillskjuta resurser till forskarutbildningen motsvarande ytterligare ca 100 utbildningsbidrag samt ca 25 doktorandtjänster. Vi föreslår således att för budgetåret 1982/83 10 milj. kr. utöver regeringens förslag bör anvisas. Vi har då beräknat 6,6 milj. kr. till utbildningsbidrag och 3,4 milj. kr. till doktorandtjänster. Budgetåret 1983/84 bör ytterligare reala förstärkningar ske.

*Resursram för budgetåret 1983/84*

Föredraganden anger att han för budgetåret 1983/84 räknar med en förstärkning av forskningsverksamheten med 100 milj. kr.

I propositionen anges på några punkter vilka förstärkningar som beräknas för budgetåret 1983/84 men någon fullständig redovisning av hur den angivna ökningen av 100 milj. kr. skall fördelas ges inte. Det är mot denna bakgrund inte möjligt för oss att närmare specificera förstärkningar till olika ändamål för budgetåret 1983/84. De områden som vi framför allt anser bör anvisas realt ökade resurser utöver vad föredraganden räknar med är dyrbar vetenskaplig utrustning, forskningsråden, basresurser samt forskarutbildningen.

Vi räknar sammanlagt med en förstärkning på 60 milj. kr. utöver propositionens, dvs. totalt 160 milj. kr. i förstärkningar för budgetåret 1983/84.

*Arbetsmiljö och arbetsliv*

Arbetarskyddsstyrelsen

I den del av propositionen som rör arbetsmarknadsdepartementets område föreslås inrättandet av en särskild forskningsdelegation vid Arbetarskyddsstyrelsen. Avsikten är att tillgodose behovet av en tydligare uppdelning av styrelsens myndighetsutövning å ena sidan och dess forskningsverksamhet å den andra.

Vi har tidigare i vår motion om arbetsmiljö (1981/82: 1589) pekat på riskerna med att knyta forskningsverksamheten till det kontrollerande myndighetsorganet. Vi anser att förslaget i propositionen är ett steg i rätt riktning. I ett senare sammanhang kan en mera genomgripande omprövning av forskningsavdelningens ställning bli aktuell. Delegationens uppgifter bör vara att direkt under Arbetarskyddsstyrelsens styrelse bereda ärenden som gäller forskningsavdelningen.

I syfte att tillförsäkra arbetsmarknadens parter inflytande över den arbetsmedicinska verksamheten bör regeringen i instruktionen för arbetar-

skyddsstyrelsen tillfoga att planeringen av forskningsavdelningens verksamhet skall vara ett ärende för verkets styrelse.

### Yrkesmedicinsk forskning

Den pågående företagshälsovårdsutredningen har funnit en snabb utbyggnad av den yrkesmedicinska verksamheten angelägen. Det gäller såväl på regional nivå som på länsnivå. Vi delar företagshälsovårdsutredningens bedömning. Yrkesmedicinska kliniker har en viktig uppgift i det framtida FoU-arbetet inom arbetsmiljöforskningen. Ett exempel är den yrkesmedicinska kliniken i Örebro som bl. a. redovisat epidemiologiska studier av samband mellan olika skadliga faktorer i arbetsmiljö och sjukdomar, t. ex. radongas i gruvor och lungcancer; hjärtkärlsjukdomar och nitroglykol; bekämpningsmedel och cancer; lösningsmedel och psykiska skador osv.

Regeringen har emellertid valt att inte förverkliga utredningens förslag om en så snabb utbyggnad av yrkesmedicinen som möjligt. I proposition 1980/81: 150 (s. 31) omtalas yrkesmedicin som en verksamhet vari ''eventuella utbyggnadsplaner kan behöva omprövas''.

Med hänsyn till den vikt forskningen vid de yrkesmedicinska klinikerna har för den förebyggande hälsovården anser vi att det bör ankomma på regeringen att efter överläggningar med Landstingsförbundet upprätta en plan för den yrkesmedicinska utbyggnaden.

Detta har vi även framfört i den socialdemokratiska motionen om arbetsmiljö 1981/82.

### Arbetslöshetsforskning

I vår motion om arbetsmarknadspolitiken 1981/82 har vi pekat på behovet av bättre kunskap om arbetslöshetens verkningar för individ och samhälle. Arbetslösheten med akuta ekonomiska svårigheter leder till sociala, psykiska och medicinska problem för den enskilde. Vidare samhällsstörningar kan också förväntas följa i spåren av öppen massarbetslöshet, växande dold arbetslöshet och ofrivilligt deltidsarbete bland kvinnor samt ekonomiska svårigheter. Dessa problem bör bli föremål för tvärvetenskaplig forskning.

### Stöd till arbetstagarorganisationernas forskning

I proposition 1978/79: 119 föreslogs att arbetstagarorganisationerna skulle få ett särskilt stöd för att initiera forskning. Under 1979/80 skulle högst 5 milj. kr. få disponeras ur arbetarskyddsfondens kapitalbehållning för denna verksamhet. Förslaget grundades på en enig forskningsrådsutredning, som i betänkandet Forskningspolitik (SOU 1977: 52) angett att detta stöd i initialskedet borde vara av storleksordningen 1,5–2 milj. kr., men beloppet höjdes med hänsyn till vad som framkommit vid remissbehandlingen. Medlen skulle kunna användas för att utarbeta forskningsprogram, kun-

skapsöversikter, remissarbete inom områden som rör vetenskapliga frågor etc.

I budgetpropositionen 1980/81 föreslogs att detta stöd skulle upphöra i och med att en andra utbetalning om 5 milj. kr. gjordes (prop. 1980/81: 100, bil. 11, s. 116). Löntagarorganisationerna förutsattes därefter med egna medel bekosta denna verksamhet.

Vi motsatte oss detta förslag i vår motion 1980/81. Riksdagen fattade sitt beslut i enlighet med budgetpropositionens förslag. LO och TCO har sedermera i december 1981 lämnat en framställan till regeringen om ytterligare medel ur arbetarskyddsfonden för forskningsinitierande verksamhet.

I den nu framlagda forskningspropositionen avvisar föredraganden Eliasson möjligheten att ompröva regeringens tidigare ställningstagande.

Vi upprepar vårt krav att stöd till arbetstagarorganisationerna för att initiera forskning bör utgå även fortsättningsvis.

Det råder inget tvivel om att löntagarorganisationerna tidigare bibringats uppfattningen att detta stöd skulle utgå kontinuerligt. I proposition 1978/79: 119 sades också klart ifrån att det centrala med reformen var att genom arbetstagarorganisationerna kunna upptäcka och stimulera forskning kring frågor som är angelägna för dessa. Organisationerna har nu under ett par års tid arbetat med att bygga upp en organisation utifrån dess förutsättningar. Som exempel på sådana fackligt initierade projekt kan nämnas Fabriksarbetareförbundets projekt om FoU på keramområdet samt Värmlands LO-distrikts projekt om skogsbruket i länet. Inom TCO-området har en omfattande lokal och regional verksamhet påbörjats.

Att löntagarorganisationerna får stöd för detta slag av verksamhet är naturligt. Det är ett samhällsintresse att forskningsinitiativ i större utsträckning än hittills kommer från de breda grupper som löntagarorganisationerna representerar. Vi anser det inte rimligt att verksamheten finansieras genom medlemsavgifter.

Finansieringen genom arbetarskyddsfondens kapitalavkastning innebär att statsbudgeten inte belastas. Resultatet av att stödet slopas blir att arbetsgivarnas dominans som forskningsinitierande part åter förstärks och att för samhället och löntagarna angelägen forskning inte kommer till stånd. Arbetsgivarna har alltid möjlighet att finansiera denna verksamhet direkt ur produktionen. Det är därför enligt vår mening naturligt att arbetstagarsidan får fortsatt oförändrat stöd för denna verksamhet genom arbetarskyddsfonden, vars verksamhet finansieras ur produktionen genom en särskild arbetsgivaravgift.

Hemställan härom har gjorts i motionen om arbetsmiljö i januari 1982.

## 5. Hemställan

Med hänvisning till vad som anförts hemställs

1. att riksdagen beslutar att ge regeringen till känna vad som i motionen anförs beträffande former för inrättande m. m. av tjänst som professor,
2. att riksdagen beslutar att ge regeringen till känna vad som i motionen anförs beträffande övergripande prioriteringar inom forskningsområdet,
3. att riksdagen beslutar att ge regeringen till känna vad som i motionen anförs beträffande regionstyrelsernas roll i samverkan med näringslivet,
4. att riksdagen beslutar att ge regeringen till känna vad som i motionen anförs beträffande utvidgning av systemet med adjungerade professorer,
5. att riksdagen beslutar att ge regeringen till känna vad som i motionen anförs beträffande utvidgning av verksamheten med kontaktforskare,
6. att riksdagen beslutar att ge regeringen till känna vad som i motionen anförs om ett nytt system för lokalförsörjningen inom högskolan,
7. att riksdagen beslutar att ge regeringen till känna vad som i motionen anförs om övergång till systemet med täckningsanslag för forskningsråden från budgetåret 1983/84,
8. att riksdagen beslutar att avslå förslaget om en begränsning i förordnandetiden för huvudsekreterare i forskningsråden,
9. att riksdagen beslutar att avslå förslaget om inskränkningar i möjligheterna att inrätta icke tidsbegränsade tjänster vid forskningsråden,
10. att riksdagen beslutar att som sin mening ge regeringen till känna vad som i motionen anförs om forskningsstatistik som bättre belyser utvecklingen av resurser på institutionsnivå,
11. att riksdagen beslutar att som sin mening ge regeringen till känna vad som i motionen anförs om omdömen om doktorsavhandlingar,
12. att riksdagen beslutar att ge regeringen till känna vad som i motionen anförs beträffande särlösning för studiefinansiering av forskarutbildning vid teknisk fakultet,
13. att riksdagen beslutar att ge regeringen till känna vad som i motionen anförs om en översyn av den sociala tryggheten för forskarstuderande med utbildningsbidrag,
14. att riksdagen beslutar att till anslaget Utbildningsbidrag för doktorander (E 32) för budgetåret 1982/83 anvisa ett i förhållande till regeringens förslag med 6 600 000 kr. förhöjt förslagsanslag av 97 032 000 kr.,

15. att riksdagen beslutar att till anslaget Vissa kostnader i samband med forsknings- och forskarutbildningsreform för budgetåret 1982/83 anvisa ett i förhållande till regeringens förslag med 7 100 000 kr. förhöjt reservationsanslag av 19562 000 kr.

Stockholm den 23 mars 1982

OLOF PALME (s)
CURT BOSTRÖM (s)
INGVAR CARLSSON (s)
HANS GUSTAFSSON (s)
LILLY HANSSON (s)
LENA HJELM-WALLÉN (s)
PAUL JANSSON (s)
GÖRAN KARLSSON (s)
OLLE WESTBERG (s)
i Hofors
MAJ-LIS LANDBERG (s)
ESSEN LINDAHL (s)
LISA MATTSON (s)
THAGE PETERSON (s)
ANNA-GRETA SKANTZ (s)
INGVAR SVANBERG (s)
LARS ULANDER (s)
VALTER KRISTENSON (s)

Norstedts Tryckeri, Stockholm 1982